Відгук на дисертаційне дослідження

ДАР'Ї ШУТКО

«ПОЕТИКА СОНЕТА

У КАМЕРНО-ВОКАЛЬНІЙ ТВОРЧОСТІ

УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ XX–XXI СТОЛІТТЯ»

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»

(галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)

В умовах повномасштабної російсько-української війни, що супроводжується цілеспрямованим руйнуванням української культурної спадщини та посяганням на національну ідентичність, особливого значення набувають наукові дослідження, спрямовані на збереження, осмислення й популяризацію українського мистецтва в європейському та світовому культурному просторі. Одним із пріоритетних напрямів сучасного українського мистецтвознавства є введення до наукового обігу маловивчених явищ національної музичної культури та повернення з забуття творчої спадщини українських композиторів.

У цьому контексті дисертаційна робота, присвячена дослідженню та систематизації жанру сонета в українській камерно-вокальній творчості, є актуальною і науково вагомою, яка поглиблює уявлення про феномен української камерно-вокальної музики, специфіку музичного втілення поетичного тексту сонету, а також збагачує сучасний музикознавчий дискурс щодо національної композиторської спадщини.

Актуальність дисертації зумовлена тим, що проблема функціонування сонета як літературно-поетичної основи камерно-вокального твору досі не ставала предметом окремого комплексного музикознавчого дослідження в українській науці. Попри значний інтерес до камерно-вокальної творчості українських композиторів, питання взаємодії сонетної поетики та музичної драматургії залишалося висвітленим лише фрагментарно. Тому авторка

звертається до важливого і недостатньо опрацьованого пласту української музичної культури, пов’язаного з рецепцією сонетного жанру в камерно-вокальній творчості ХХ – початку ХХІ століття. Суттєво, що дослідження охоплює значний історичний період, упродовж якого українська музична культура переживала складні соціокультурні трансформації, пов’язані зі зміною художніх парадигм, стильових орієнтирів та естетичних систем.

Особливої уваги заслуговує обраний дослідницький ракурс, у якому сонет постає не лише поетичним текстом, а й активним структурно-семантичним компонентом музичного твору. Такий підхід уможливлює вихід за межі традиційного літературознавчого трактування жанру та дозволяє осмислити його в контексті музичної форми, драматургії, інтонаційної організації та виконавської інтерпретації.

Безперечною перевагою дисертації є ґрунтовне висвітлення сонета як складного та багатовимірного культурно-мистецького феномена. Авторка переконливо демонструє, що сонет не зводиться до єдиної канонічної моделі, а являє собою надзвичайно розгалужену систему історичних, національних та структурних різновидів. У роботі простежено еволюцію сонетної форми від класичних: італійської, французької та англійської моделей до численних модифікованих версій, що виникали в різні епохи та різних культурних контекстах. Особливо цінним є акцент на поєднанні в сонеті стійких жанрових ознак із винятковою здатністю до трансформації, що забезпечило його життєздатність і художню актуальність упродовж століть. Завдяки цьому сонет постає не жорстко регламентованою поетичною формою, а відкритою художньою системою з широким потенціалом варіативності, що є передумовою різноманітних способів музичного прочитання та інтерпретації.

У роботі переконливо доведено, що поетична структура сонета безпосередньо впливає на принципи музичного розвитку, архітектоніку камерно-вокального твору, характер тематизму та логіку кульмінаційних

процесів. Водночас авторка демонструє розуміння того, що музичне прочитання сонета не є механічним відображенням поетичного тексту, а постає результатом складної взаємодії літературної першооснови та індивідуального композиторського мислення.

Важливою перевагою дисертації є її міждисциплінарний характер. Д. Шутко органічно поєднує методологію музикознавства, літературознавства, культурології та семіотики, що дає змогу комплексно розглянути проблему взаємодії слова і музики. Особливо цінним є намагання простежити не лише відповідність музичної форми сонетному канону, а й виявити механізми музичного відтворення фонетичної, ритмічної та образно-смислової структури поетичного тексту. Такий підхід свідчить про високий рівень наукового мислення дослідниці та її здатність до комплексного осмислення художнього явища.

Варто відзначити і значний обсяг фактичного матеріалу, залученого до аналізу. Авторкою опрацьовано близько 160 камерно-вокальних творів українських композиторів ХХ – початку ХХІ століття, написаних на тексти сонетів. Масштабність джерельної бази та репрезентативність музичного матеріалу забезпечують наукову переконливість отриманих результатів і дозволяють розглядати дисертацію як вагомий внесок у сучасне українське музикознавство.

Наукова проблема дослідження сформульована чітко й концептуально виважено. Новизна роботи полягає насамперед у комплексному осмисленні українського музичного сонетарію як цілісного художнього явища. Важливим здобутком є систематизація значного масиву камерно-вокальної творчості українських композиторів, написаної на тексти сонетів, що дало змогу простежити еволюцію жанру, окреслити його стильові тенденції та виявити закономірності розвитку впродовж ХХ – початку ХХІ століття.

Авторка послідовно з’ясовує специфіку функціонування сонета як літературної основи камерно-вокального твору, зосереджуючись на таких аспектах, як інтенсивність розвитку музично-сонетної творчості в українській музиці, поетичні пріоритети композиторів, співвідношення музичної та вербальної складових, а також особливості музичного відтворення фонетичної структури тексту. Широкий спектр поставлених завдань дозволив розглянути феномен українського музичного сонетарію не ізольовано, а у взаємозв’язку з історико-культурними та стильовими процесами української музики XX – початку XXI століття.

Мета й завдання дослідження сформульовані логічно, відповідають обраній темі та послідовно реалізуються у змісті роботи. Особливо вдало опрацьовано методологічний апарат дисертації: авторка застосовує типологічний, компаративний, історико-культурологічний та історико-хронологічний методи, а також метод музикознавчого й літературознавчого аналізу. Таке поєднання методологічних підходів дає змогу розкрити складну природу камерно-вокального твору як синтетичного художнього явища, у якому музична та поетична складові перебувають у постійній взаємодії.

Перший розділ дисертації, присвячений сонету як літературно-поетичному феномену, становить важливу теоретичну основу всього дослідження. Дар’я Шутко ґрунтовно аналізує історичну еволюцію сонетного жанру, його типологічні особливості, структурні модифікації та специфіку функціонування у різних культурно-історичних епохах. Особливу увагу приділено питанням взаємодії поетичного тексту і музики, що дозволяє осмислити камерно-вокальний твір як цілісну художню систему. У цьому аспекті дослідниця переконливо демонструє, що музичне втілення сонета передбачає не лише збереження його строфічної організації, а й глибоке проникнення у смислову, інтонаційну та емоційну природу поетичного тексту.

Другий розділ дисертації є вагомим внеском у впорядкування української камерно-вокальної спадщини. Авторка простежує динаміку розвитку музичного сонетарію, визначає літературні уподобання українських композиторів, аналізує ступінь відповідності музичної форми сонетному канону, а також досліджує особливості музичного відтворення фонетичної організації поетичного тексту. Особливу увагу привертає застосування методики С. Бураго, яка дозволила дослідити динаміку звучності сонетних текстів та простежити її взаємозв'язок із музичною драматургією камерно-вокальних творів. Такий підхід значно поглиблює аналітичний рівень дослідження та відкриває перспективи для подальших міждисциплінарних студій.

Третій розділ дисертації демонструє високий рівень аналітичної майстерності авторки: дисертантка залучає до аналізу твори Федора Якименка, Леоніда Лісовського, Бориса Лятошинського, Миколи Дремлюги, Олександра Козаренка, Євгенії Марчук. Розгляд конкретних камерно-вокальних творів українських композиторів дозволяє простежити різні моделі музичного прочитання сонетної форми, виявити індивідуальні стильові риси композиторського мислення та особливості музичної драматургії. Особливо переконливими є компаративні спостереження щодо інтерпретації сонетів різними композиторами, що дає можливість простежити еволюцію принципів музичної інтерпретації сонетної поезії та варіативність музичного трактування одного й того ж поетичного першоджерела.

Безперечним досягненням роботи є введення до наукового обігу маловідомих та неопублікованих творів українських композиторів, а також висвітлення особливостей рецепції як європейської, так і української сонетної традиції в камерно-вокальному мистецтві. Це не лише розширює джерельну базу сучасного музикознавства, а й поглиблює уявлення про жанрово-стильові процеси в українській вокальній музиці, вводячи до

наукового дискурсу маловивчені сторінки камерно-вокальної культури. Водночас дисертація переконливо демонструє, що український музичний сонетарій є вагомою частиною національної музичної традиції, яка репрезентує високий рівень взаємодії поетичного та музичного мислення.

Важливим аспектом дослідження є увага до проблеми жанрово-стильової еволюції камерно-вокальної музики. Авторка переконливо показує, що звернення українських композиторів до сонетної форми сприяло розширенню виражальних можливостей камерно-вокального жанру, активізації процесів індивідуалізації музичної мови, а також формуванню нових моделей взаємодії слова й музики.

У роботі Д. Шутко простежується глибоке розуміння специфіки камерно-вокального мислення, особливостей музичної декламації, інтонаційної природи вокальної мелодики та ролі фортепіанної партії у формуванні цілісної драматургії твору. Застосування новітніх аналітичних підходів до вивчення взаємодії поетичного тексту й музики збагачує дослідження методологічно та розширює горизонти подальшого наукового пошуку.

Окремої уваги заслуговують ґрунтовно систематизовані додатки дисертації, які становлять наукову цінність і розширюють дослідницький потенціал роботи. Упорядкування значної кількості камерно-вокальних творів українських композиторів, написаних на тексти сонетів, формує цілісне уявлення про розвиток українського музичного сонетарію та створює надійну базу для подальших музикознавчих студій.

Важливо, що додатки не мають суто довідкового характеру, а є органічною складовою дослідження, підтверджуючи масштаб проведеної аналітичної роботи та репрезентативність залученого музичного матеріалу.

Високий рівень наукової мови дисертації демонструє стилістичну виваженість викладу. Авторка впевнено володіє музикознавчою термінологією, послідовно аргументує власні наукові положення та

демонструє здатність до самостійного аналітичного мислення. Висновки дослідження є переконливими, відповідають поставленим завданням і ґрунтуються на значному аналітичному матеріалі.

Структура дисертації Д. Шутко є логічною та цілісною: послідовність розділів забезпечує поступовий перехід від історико-теоретичного осмислення феномену сонета до аналізу конкретних музичних творів і стильових тенденцій української камерно-вокальної музики.

Практичне значення дисертації безперечне: матеріали роботи можуть бути використані у навчальних курсах з історії української музики, аналізу музичних форм, історії вокального мистецтва, а також у подальших наукових дослідженнях, присвячених проблематиці взаємодії музики й поетичного слова.

Результати дисертації становлять інтерес не лише для музикознавців і композиторів, а й для педагогів та виконавців: піаністів-концертмейстерів і вокалістів, оскільки сприяють глибшому розумінню закономірностей музичного втілення сонетного тексту та інтерпретації камерно-вокальної музики.

Водночас зауважимо, що до теоретичної бази дослідження не залучено працю Наталії Харандюк «Діалог як принцип жанроутворення та форма буття камерно-вокального твору (теоретичний та виконавський аспекти)» [автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства : 17.00.03, Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, 2011, 20 с.]. Значущість цього дослідження полягає в тому, що діалогічність розглядається не лише як комунікативна характеристика камерно-вокального твору, а й як фундаментальний принцип його жанрової організації. Н. Харандюк застосовує діалогічний підхід до аналізу камерно-вокального жанру як багаторівневої художньої системи, у межах якої діалог виявляється на рівні взаємодії культурних традицій, стильових парадигм, творчої комунікації між поетом і композитором, поетом і перекладачем, а

також у фактурній організації музичного тексту та виконавському процесі. Авторка зосереджує увагу на творах для голосу і фортепіано українських та зарубіжних композиторів: оригінальних композиціях та обробках народних пісень, у яких простежуються різні форми діалогічної структури. Важливою складовою праці є осмислення перекладу та виконавської інтерпретації як специфічних форм художнього діалогу, що розкривають смисловий потенціал камерно-вокального твору.

Оскільки в рецензованій дисертації Д. Шутко значна увага приділяється питанням взаємодії поетичного й музичного текстів, міжкультурних художніх зв'язків та особливостям інтерпретації камерно-вокальних творів, залучення цього дослідження поглибило б теоретико-методологічне підґрунтя роботи, особливо в аспекті осмислення діалогічної природи камерно-вокального сонета. Особливу цінність могли б мати положення Н. Харандюк щодо специфіки взаємодії вокальної та фортепіанної партій, а також розуміння камерно-вокального твору як форми художньої комунікації, що безпосередньо відповідає проблематиці дисертації.

У цьому контексті хотілося б поставити дисертантці такі запитання:

1. У дисертації представлено різноманітні способи музичного втілення сонетної поезії в українській камерно-вокальній творчості. Чи можна, на Вашу думку, говорити про формування в українській музиці XX–XXI століть специфічної моделі поетико-музичної взаємодії, у якій сонет виступає не лише вербальною основою твору, а й чинником організації музичного висловлювання? Які закономірності діалогу слова і музики є найбільш характерними для проаналізованих Вами творів?

2. У дисертації простежується послідовна увага до взаємодії поетичного тексту та музичної інтонації. Наскільки фонетичні, ритмічні та інтонаційні особливості української мови впливають на специфіку музичного втілення сонетної поезії в українській композиторській творчості? Чи залежить характер музичної інтерпретації сонета від мовної природи поетичного першоджерела, зокрема у випадках звернення до перекладних або іншомовних текстів?

Загалом дисертація є самостійним, завершеним і концептуально цілісним науковим дослідженням, що вирізняється актуальністю проблематики, науковою новизною, масштабністю аналітичного матеріалу та високим рівнем музикознавчого осмислення. Вона робить вагомий внесок у розвиток сучасного українського музикознавства та відкриває нові перспективи для подальшого вивчення камерно-вокальної творчості українських композиторів у контексті взаємодії музики й поетичного слова.

Текст дисертації, зміст та обсяг наукових публікацій авторки, у яких належним чином відображено основні положення й результати дослідження, а також рівень апробації його результатів відповідають чинним вимогам МОН України до дисертаційних робіт. З огляду на актуальність теми, наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, вважаю, що авторка Дар'я Шутко заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри,
завідувачка кафедрою
концертмейстерства
ЛНМА імені М. В. Лисенка **Оксана БАССА**